

Additionally, the study outlines tools and mechanisms for assessing the effectiveness of communication activities and optimizing information processes.

The paper proposes a concept definition, develops a comprehensive model, and provides algorithms for using social communication audit tools within a discrete communication environment.

The conclusion is made about the need to systematize approaches to understanding communication audit and implement it in a new approach — social and communication audit.

Keywords: social communication audit; information-communication analytics; communication environment

References

1. Audyt. *Slovník terminiv zakonodavstva Ukrainy*. (n. d.). Available at: https://slovník.me/dict/ukrlaw_terms/%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82 (accessed: 11.11.2024 r.)
2. Hryhorchuk T. V. (2018). Brendynh : navchalnyi posibnyk dlia dystantsiinoho navchannia. Available at: <https://sites.google.com/site/brendingsoccult/%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%8F-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0?authuser=0> (accessed: 11.11.2024).
3. Yefimenko Yu. (2023). Audyt vnutrishnikh komunikatsii v komandi. *Hurma*. Available at: <https://hurma.work/blog/audyt-vnutrishnikh-komunikacij-v-komandi/> (accessed: 11.11.2024).
4. Zelich V. V. (2018). *Komunikatyvnyi audyt yak chynnyk vyboru stratehii komunikatsii v komunikatyvnomu menezhmenti pidpriemstva*. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24445/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%97%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%87%20%D0%92.%D0%92.%20%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82.pdf> (accessed: 11.11.2024).
5. Formuvannya komunikacijnih strategij, reputacijnij audit, antikrizovi komunikaciyi. (2024). *Future UA*. Available at: <https://futureua.com.ua/services/formuvannya-komunikatsiynykh-stratehiy-reputatsiynyj-audyty-antykryzovi-komunikatsiyi> (accessed: 11.11.2024).
6. Kornieiev V. M. (2016). *Aktualnyi stan i perspektyvy rozvytku naukovykh doslidzhen sotsialnykh komunikatsii v Ukraini* : monohrafiia. Kyiv: Palyvoda.
7. Kurban O. V. (2014). *PR u marketynhovykh komunikatsiakh* : [navchalnyi posibnyk]. Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo.
8. Nepyivoda N. F. (2002). Movni zasoby informatsiinoho komfortu. *Nauk. zap. In-tu zhurnalistyky*, 7, pp. 93—97.
9. Rizun V. V. (2013). Do pytannia pro sotsialnokomunikatsiini naukovi problemy i pro naukovi problemy vazhali. *Nauk. zap. In-tu zhurnalistyky*, 52, pp. 10—17.
10. PR-audit. (2023). *UK Comms*. Available at: <https://ukcom.com.ua/services/pr-audyty/> (accessed: 11.11.2024).
11. Stoiko O. (2023). Informatsiini audyty: dlia choho i skilky yikh naspravdi ye? *Liga.net*. Available at: <https://blog.liga.net/user/ostoiiko/article/51759> (accessed: 11.11.2024).
12. Sushko O. V. (2009). *Marketynhovy komunikatsiinyi audyt pidpriemstv na rynku nerukhomosti. Formuvannya rynkovo ekonomiky* : zb. nauk. pr. Kyiv: KNEU, pp. 629—635.
13. Tataki O. O. (2013). Informatsiino-komunikatyvnyi prostir orhanizatsii v konteksti rozvytku informatsiinykh tekhnolohii. *Informatsiina osvita ta profesiino-komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia* : zb. materialiv 6-yi mizhnarod. nauk.-prakt. konferentsii, Odesa, 12—14 veresnia 2013 r. Odesa: Symieks-Prynt, pp. 322—324.

Надійшла до редакції 11 грудня 2024 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 002.2(477)"1945/1948":001.891](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.12(341).31-41

Лариса Дояр,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Індустріальне відродження УРСР у друкованих виданнях 1945—1948 років

У статті наведено результати книгознавчого дослідження, проведеного в межах науково-дослідної роботи, запланованої до виконання в Книжковій палаті України на поточний рік. Мета статті полягає в актуалізації розвідницького дискурсу щодо вивчення широкого спектра вітчизняних друків, а завдання — в

опрацюванні друкованих видань УРСР 1945—1948 рр., присвячених питанню повоєнної відбудови України. Опрацьовані авторкою книги з фондів Державного архіву друку висвітлюють різноманітні аспекти індустріального відродження республіки. Дослідження проведено відповідно до вимог наукової методології й спирається на принципи історизму, всебічності та об'єктивності; застосовано загальні (опис, аналіз, синтез, узагальнення, класифікація) та спеціальні (періодизації, історико-порівняльний, контент-аналіз) методи. Наукова новизна праці полягає в систематизації й узагальненні книг, що виходили в УРСР у другій половині 1940-х рр. Результатом дослідження став аналіз процесу повоєнної відбудови України, зокрема: з'ясовано місце, роль і значення республіканської економіки у всесоюзних планах 4-ї народногосподарської п'ятирічки, розглянуто організацію відбудовчих процесів, висвітлено головні чинники та рушійні сили індустріального відродження, розкрито особливості функціонування механізмів економічного відновлення тощо. Підсумовано, що вітчизняній літературі повоєнної доби притаманний документалістський підхід, завдяки чому в книгах зазначеного періоду оприлюднено чимало важливих первинних джерел: промови високоурядовців, різноманітні владні рішення, статистичні зведення, мемуари, листування тощо. Окрім того, у республіканських виданнях, присвячених відбудові індустріальних галузей УРСР, застосовано принцип персоналізації у висвітленні історичних подій, що істотно розширює коло їх учасників та збагачує сучасні уявлення про них. Загалом, у науковий обіг введено маловживані на тепер видання. Практичне значення здобутих результатів полягає в можливості їх застосування в майбутніх студіях.

Ключові слова: друковані видання України; книги; Українське видавництво політичної літератури; п'ятирічний план відбудови; трудовий фронт; соціалістичне змагання

Постановка проблеми. У межах виконання науково-дослідної роботи Державного архіву друку Книжкової палати України на 2024 р. було продовжено дослідження друкованої продукції України, виданої в 1940-х рр. Однією з пріоритетних тематик повоєнної доби стало питання індустріального відродження республіки, що в умовах сьогодення є науково затребуваним й суспільно корисним.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми індустріального відродження України у перші повоєнні роки присвячено чимало загальних (енциклопедії, довідники, словники) і спеціальних (монографії, статті, меморати) праць. Провідними дослідниками цього історичного періоду визнано С. Кульчицького, С. Фролова, Д. Нефьодова, С. Світленка та ін.

Спираючись на наукові констатації попередників, авторка взяла за мету дослідити проблему індустріального відродження УРСР, висвітлену в республіканських виданнях 1945—1948 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Друга світова війна завдала збитків усьому світові, але найбільше постраждали західні регіони нескореного СРСР. На нашу думку, саме відчайдушний спротив гітлерівській коаліції як на фронтах, так і на окупованих землях призвів до тотального винищення створеного в роки перших п'ятирічок радянського промислового потенціалу. По-перше, Гітлер, на відміну від Західної Європи, якій мстився за національне приниження німців у Комп'єнському лісі та десятилітне голодування нації за режиму Веймарської республіки та яку підкорював, вважаючи розбещеною й слабодохою, проти СРСР проводив ідеологічну війну на цілковите винищення комуністич-

но налаштованого населення, котре кіркою та лопатою за 10 передвоєнних років збудувало тисячі промислових гігантів. По-друге, перебуваючи під окупацією, населення в особі підпільних груп і партизанських загонів власноруч винищувало всі об'єкти індустріального призначення (шахти, цехи заводів, залізниці, мости тощо), які за наказом уряду не встигли підірвати війська, що відступали під натиском ворожого "бліцкригу", та керівники евакуйованих на Схід підприємств. По-третє, якщо в захоплених європейських країнах виникли колабораціоністські уряди (як-от уряд Віші у Франції), то на окупованих землях Білоруської та Української РСР діяли партизанські республіки, що підпорядковувалися відповідним тиловим штабам Ставки Верховного Головнокомандування СРСР. Це тримало в напруженні й частини вермахту, й тиллові адміністрації нацистів, і, безумовно, посилювало градус їхньої ненависті до цивільного населення захоплених регіонів. Певна річ, що явище колабораціонізму було й на наших землях, але суттєвого поліпшення життя окупованому населенню воно не принесло, адже німців не цікавила державність неарійських народів, а тяжіння до "Великої Німеччини" вони розглядали лише з тактичних позицій у веденні війни проти СРСР. Інакше кажучи, причиною індустріальних втрат Союзу під час війни 1941—1945 рр. не можна вважати лише тривалу окупацію, адже низка європейських країн потерпала від неї значно довше, однак збитків такого масштабу не мала. Головна причина полягала в політиці самознищення підприємств, які вимушено залишалися у ворожому тилу, проголошеної СРСР на початковому поразковому етапі війни (ворогу ані грама руди, ані

грама вугілля, ані грама хліба тощо), та її продовженні учасниками руху Опору в умовах окупації. Нацистське командування, відступаючи у 1943—1944 рр., ставило фінальну руйнівну крапку, мінуючи та спалюючи міста й села непідкорених радянських народів. Розлючені тим фактом, що так і не змогли запустити промислові підприємства окупованих територій, а отже, не скористалися багатющим потенціалом противника, наостанок гітлерівці шкодили як могли. Про це йдеться у книзі П. Москатова "Трудовий героїзм робітничого класу СРСР", виданій у 1945 р.: "Німці хвастовито називали Донбас "Другим Руром"; хижою зграєю злетілися туди представники німецьких акціонерних товариств. Але не довелося непроханим хазяям нажитися на експлуатації загарбаних шахт... Фашистам не вдалося пустити в хід жодного, хоч трохи значного підприємства... Навіть казарми німецьких солдатів у Дніпропетровську ворог змушений був опалювати вугіллям, привезеним з Німеччини. Відступаючи з Донбасу, озвірілі німці люто руйнували шахти, висаджували в повітря заводські корпуси, палили шахтарські селища" [1, с. 57].

Отже, звільненій від ворога країні довелося відбудувати економіку донедавна окупованих місцевостей майже з нуля. Про це свідчать видання, що зберігаються в Державному архіві друку Книжкової палати України. З огляду на зміст і цільове призначення більшу частину дослідженої літератури видав республіканський Політвидав [2—5; 7]. Важливою характеристикою опрацьованих видань є великі накладки — від 20 до 50 тис. примірників, котрі друкували на газетному папері й розповсюджували безоплатно або за символічними цінами (від 65 коп. до 3 до-реформених крб). Виняток становить лише поліграфічно бездоганний "Календар-довідник на 1947 рік", виданий 4-ю Республіканською поліграфічною фабрикою у Києві тиражем 50 тис. примірників за ціною від 24 крб (за примірник у звичайній оправі) до 28 крб (за примірник у ледериновій оправі) [3, с. 296]. Доволі великими накладками (від 2 до 7 тис. одиниць) і за прийнятними цінами виходили книги цієї тематики в місцевих видавництвах.

Слід зазначити, що втілення планів повоєнної відбудови економіки УРСР збіглося в часі з 4-ю загальносоюзною п'ятирічкою. Завдання з відновлення та розвитку народного господарства СРСР на 1946—1950 рр. було викладено в доповіді голови Держплану СРСР М. Вознесенського на першій сесії Верховної Ради СРСР 15 березня 1946 р. [6, с. 1]. На депутатському

форумі було наголошено, що "основне господарсько-політичне завдання п'ятирічного плану СРСР на 1946—1950 рр. полягає в тому, щоб відбудувати потерпілі райони країни, відновити довоєнний рівень промисловості та сільського господарства і потім перевищити цей рівень в значних розмірах" [6, с. 9]. Одночасно з відбудовою планувалося вирішувати проблеми з розміщенням продуктивних сил, які виникли ще до війни. Зокрема, у процесі відбудови промисловості й транспорту потерпілих районів СРСР уряд планував ліквідувати недоліки довоєнного розміщення потужностей завдяки розвитку власних енергетичної й паливної баз, налагодженню виробництва будівельних матеріалів, продукції легкої та харчової галузей у кожній радянській республіці [6, с. 45]. Передбачалося посилити кооперування підприємств у середині кожного (читай республіканського) економічного району [6, с. 46—47]. Інакше кажучи, був взятий курс на розбудову самодостатніх республіканських економік, що цілком відповідало федеративному устрою СРСР.

Капіталовкладення в потерпілі від війни райони (115 млрд крб) майже дорівнювали капіталовкладенням в інші регіони СРСР (135 млрд крб), їх насамперед спрямовували на створення потужних місцевих виробництв навколо великих міст і промислових центрів. Маловідомою й навіть сенсаційною позицією 4-го п'ятирічного плану стала вимога обмежити будівництво нових підприємств у Москві, Ленінграді, Києві, Харкові, Ростові, Горькому та Свердловську, адже передбачалося розміщення промислових об'єктів у місцевостях, що мають "належні паливні, енергетичні і сировинні ресурси" [6, с. 46].

Отже, починаючи з повоєнних часів, обидві радянські столиці України стали сходити з парадигмальної для радянської влади пролетарської орбіти й трансформуватись у центри суспільної еліти в галузі високих технологій та інновацій, концентрації академічних наукових сил й інших потужних верств радянської інтелігенції. Відтоді розпочався процес "висмоктування" мізків і талантів із периферії, а переїзд на постійне проживання у столицю вважали апогеєм життєвого успіху. Це призвело до викривлення багатьох параметрів суспільного розвитку республіки й породило різноманітні злочинні схеми способів потрапляння у столицю (наприклад, через укладання фіктивного шлюбу).

Зауважимо, що в доповіді голови Держплану містилася інформація щодо розвитку кожної республіки СРСР, зокрема в УРСР передбачали

відновити її станом на 1950 р. перевершити довоєнний рівень промислової продукції [6, с. 53]. Загальний обсяг капітальних робіт на п'ятиріччя було встановлено в обсязі 49,5 млрд крб, що становило майже половину відведених коштів на потерпілі від війни регіони (49,5 зі 115 млрд крб). Головними напрямками відбудови було визначено чорну металургію Півдня, вугільну промисловість Донбасу, розвиток енергетичного господарства, хімічної промисловості, залізничного транспорту, важкого й транспортного машинобудування, суднобудування, харчової промисловості [6, с. 53]. Голова Держплану в доповіді наголосив, що в УРСР "наново організується автомобілебудування та створюється велика вугільна промисловість на Правобережній і Західній Україні" [6, с. 53—54].

У прикінцевому виступі М. Вознесенського від 18 березня 1946 р. йшлося про введення кошторисів на новобудови до річних (уточнювальних) державних планів розвитку народного господарства СРСР [7, с. 45], що, безумовно, мобілізувало відбудовчі процеси у постраждалих регіонах.

28 серпня 1946 р. у Києві відбулася VIII сесія Верховної Ради Української РСР, учасники якої схвалили загальносоюзний та ухвалили республіканський п'ятирічні плани. У промові М. Хрущов зазначав, що п'ятирічний план УРСР посідає важливе місце у п'ятирічному плані Союзу, адже у 1950 р. у відношенні до загальносоюзних показників промисловість України мала дати 49,7% чавуну, 34,6% сталі, 34,4% вугілля, 40% тепло-тягів і паротягів, 22,3% тракторів, 33,9% металургійного устаткування, 68,2% цукру [3, с. 195]. Отже, очевидно, що найскорішої відбудови УРСР чекала вся країна.

Розуміючи це, голова Держплану СРСР у промові від 15 березня 1946 р. не тільки оприлюднив цифри, а й визначив механізми реалізації планів із відновлення та розвитку економіки. Головний полягав у тому, щоб "розгорнути соціалістичне змагання робітників, селян та інтелігенції всіх підприємств, міст і сіл за виконання і перевиконання нового Сталінського п'ятирічного плану" [7, с. 46].

На втілення в життя амбітних планів 4-ї п'ятирічки було скеровано й інший потужний механізм — державну позику. Вона стала важливим джерелом фінансування довоєнних п'ятирічок, адже в державну скарбницю за позиками, розміщеними серед населення, надійшло 50 млрд крб [5, с. 7]. Державна позика діяла й у роки війни (загалом 88,5 млрд крб) та стала вагомим

внеском у наближення Перемоги. До того ж позика була прибутковою не лише для держави, а й для громадян: від 1 липня 1941 р. до 1 січня 1946 р. населення отримало вигравів на 6,4 млрд крб [5, с. 7]. З початком повоєнної відбудови було оголошено позику в сумі 20 млрд крб строком на 20 років; упродовж цього періоду загальна сума вигравів у середньому становила 4% на рік [5, с. 8]. Головне управління державних трудових ошадних кас і державного кредиту закликала всіх уповноважених на підприємствах та в сільських радах залучити до лав передплатників позики якнайбільше трудящих міста й села [5, с. 15]. План проведення тиражів вигравів за державними позиками популяризували всіма можливими способами, зокрема перелік заходів на 1947 р. було надруковано на сторінках "Календаря-довідника на 1947 рік" [3, с. 279].

Реагуючи на ухвалені в центрі рішення, УРСР активно долучилася до процесу відбудови економіки. Між різними підприємствами та населеними пунктами укладали угоди про соціалістичне змагання, підписували соціалістичні зобов'язання трудящих, оприлюднювали заклики до перевиконання річних планів і п'ятирічного плану загалом. Наприклад, 21 лютого 1946 р. на спільному засіданні партійно-господарського активу та представників стаханівського руху Полтави було ухвалено "Договір на соціалістичне змагання між трудящими міста Полтави і Кременчука на 1946 р." [8]. У тексті документа зазначалося, що ці міста оголошували між собою змагання не вперше: аналогічний договір, укладений у 1945 р., заохочував громадськість Полтави до суттєвого перевиконання поставлених завдань, завдяки чому було відбудовано 25 тис. 380 кв. м житла, зведено 5,5 тис. кв. м нової житлової площі та 69 будинків індивідуальними забудовниками; утричі зросла потужність міської паротурбінної електростанції та вдвічі (на 216%) потужність міського водогону; задля поліпшення впорядкування міста школярі та молодь висадили 20 тис. 480 одиниць дерев і кущів, а кількість полтавців-стаханівців досягла 7 тис. 756 осіб [8, с. 1]. Проблема житла зберігала гостроту й надалі, тож згідно з договором про соцзмагання з Кременчуком на 1946 р. було заплановано в повному обсязі освоїти асигнування, надані відомчими організаціями на відбудову житлового фонду для працівників промислових підприємств і залізничного транспорту [8, с. 2]. Для поліпшення роботи комунального господарства Полтави на 1946 р. потрібно було закінчити відбудову машинного залу й котельної електростанції,

вести додатково 2 парових котли на 34 т пару на годину; організувати виробництво пробудженого бетону з місцевих будівельних матеріалів; забезпечити безперебійну подачу питної води містянам завдяки відновленню роботи двох артезіанських свердловин та обладнання чотирьох свердловин першого підйому води [8, с. 2]. Окрім того, у першому півріччі 1946 р. було заплановано ввести в експлуатацію міський кінотеатр і будинок партійної освіти; протягом року обладнати твердим і м'яким інвентарем тимчасовий готель міста, розрахований на 100 місць; розгорнути будівництво міської лазні й нового стадіону; силами громадськості міста в неробочий час впорядкувати вулиці, двори, парки, сади та сквери, закласти новий міський парк; провести ремонт тротуарів, доріг й очистити стічні канали; відбудувати школи та лікувальні установи [8, с. 2—3]. Серед головних промислових показників у зазначеному договорі фігурувало зростання продуктивності праці на 15%, розширення виробництва товарів широкого вжитку на 25%, охоплення виробничим навчанням і школами фабрично-заводського навчання 3 тис. осіб [8, с. 3].

Не менш масштабними були соціалістичні зобов'язання Харкова на 1947 р. [9]. Програма складалася з 11 розділів і передбачала: 1) щодо житлового господарства: ввести в експлуатацію 100 тис. кв. м житла, 100 систем центрального опалення в житлових будинках виконкому міської ради, запустити мережу водогону та каналізації у 500 будинках, забезпечити випуск місцевим промисловим комбінатом 75 т цвяхів, 3 т шурупів, 5 тис. куб. м пиломатеріалів, 25 т фарби, 650 куб. м продукції деревообробного цеху, 50 тис. штук кутників і 50 тис. штук петель [9, с. 6—7]; 2) щодо комунального господарства: відбудувати трамвайну лінію "Лісопарк — Данилівна"; відремонтувати 60 трамвайних вагонів; ввести в експлуатацію першу чергу тролейбусної лінії "Центр — Завод транспортного машинобудування"; закінчити будівництво й монтаж 3, 7, 12-ї насосних станцій міського водогону та збільшити його потужність на 21,2 тис. куб. м води за добу; відбудувати Чернишевський і Лосівський резервуари; виготовити 2,5 тис. водомірів, з яких 2 тис. встановити у споживачів води; поновити аеротенки та фільтр на біологічній станції; відбудувати міську фабрику-пральню, водозбій В'ялівського водосховища, Дмитрівський міст і Балашівський шляхопровід; встановити 2 тис. вуличних ліхтарів; закласти розплідник декоративно-плодових рослин на площі 30 га; розбити клумби загальною площею 3,5 га; відремонтувати 1 тис. кв. м

стелажів у тепличному господарстві тресту зеленого будівництва; збудувати дитячий парк на Пушкінській вулиці та сквер на Клочківській вулиці; поновити сквери на Плеханівській вулиці та біля оперного театру на проспекті Сталіна; висадити 90 тис. дерев і кущів; поновити бруківку на площі 88 тис. кв. м і тротуари на 34 тис. кв. м [9, с. 7—9]; 3) щодо народної освіти: відбудувати 1-шу, 16-ту, 23-тю, 46, 129 і 130-ту школи та виготовити 6 тис. шкільних парт [9, с. 9]; 4) щодо охорони здоров'я: відбудувати пологовий будинок № 7 на 50 ліжок; 5-те інфекційне відділення 2-ї лікарні на 75 ліжок; відновити роботу дитячого ортопедичного диспансеру на 40 ліжок, відкрити нічний туберкульозний санаторій на 30 ліжок для заводу ХЕМЗ на території 2-ї лікарні; обладнати рентген-кабінети у 3-й, 4-й і студентській поліклініках; оздоровити влітку 1947 р. 50 тис. дітей шкільного та дошкільного віку [9, с. 10]; 5) щодо фізкультури: підготувати 10 850 значкістів "Будь готовий до праці та оборони" I та II ступенів; 1700 розрядників із різних видів спорту; 200 громадських інструкторів та 200 суддів; збудувати лижний трамплін, стадіон і Палац фізкультури "Здоров'я" на території Карпівського саду, легкоатлетичний зал на стадіоні "Дзержинець", два тенісних корти в Парку культури та відпочину ім. Горького, тир на стадіоні "Динамо", спортмайданчики на вулицях Свердлова та Білгородській [9, с. 10—11]; 6) щодо культосвітніх установ: відкрити дві районні бібліотеки; ввести в експлуатацію музичну раковину в саду ім. Шевченка; закінчити огорожу парку ім. Горького довжиною 2 км, збудувати у ньому нове містечко атракціонів, басейн-плескалку для дітей і павільйон-читальню для дорослих; запустити першу чергу кінотеатру "Родина" та будинок Культури промкооперації [9, с. 11]; 7) щодо місцевої та кооперативної промисловості: упродовж 1947 р. відкрити 27 крамниць та 78 кіосків, організувати 12 нових артілей і 5 виробництв, 60 майстерень з обслуговування побутових потреб населення, 12 ательє з індопошиву одягу [9, с. 12]; 8) щодо торгівлі: по лінії робітничого постачання відкрити 50 нових крамниць і 150 кіосків, забезпечити пункти приймання, перероблення та збереження овочів і картоплі, виготовити бочкотару, ящики й кошики [9, с. 13—14]; 9) щодо палива: ввести в експлуатацію 5 нових шахт Харпалівтресту; упродовж 1947 р. видобути 92 тис. т вугілля; завезти до Харкова 175 тис. т вугілля та 150 тис. складометрів дров [9, с. 14]; 10) щодо сільського господарства: розвивати допоміжне господарство підприємств та установ Харкова (засіяти 15 тис. га

яровими та озимими, 2 тис. га — картоплею, 1 тис. 400 га — овочевими культурами); виділити 14 тис. га під індивідуальні городи громадян [9, с. 14]; 11) щодо фінансів: виконати план надходжень до бюджету з усіх джерел, кожному харків'янину відробити в неробочий час по 50 годин на впорядкуванні міста, використати на цих роботах усі вантажні автомашини міста з розрахунку 70 годин роботи на кожній машині [9, с. 15].

Перелічений обсяг робіт, запланований лише на один рік, вражає не тільки кількістю позицій, а й всеосяжністю. Влада опікувалася й грандіозними проблемами, й дрібницями побутового життя громадянина. Точніше, у роботі з відбудови, зокрема Харкова, дрібниць не було. А, враховуючи, що за недоліки у виконанні соцзобов'язань в СРСР суворо карали, тим більше за сталінських часів, немає жодних сумнівів, що всі заплановані заходи було втілено в життя.

Організуючи відбудову на місцях, мешканці різних регіонів України обмінювалися досвідом і наслідували позитивні приклади. Народний комісаріат охорони здоров'я УРСР через Державне медичне видавництво оприлюднив інформацію про патріотичний почин житомирців, які виступили з ініціативою власноруч, силами громадськості відновити роботу місцевих закладів охорони здоров'я [10]. З вітальним листом до секретарів Барашівського (Я. Мельник), Коростишівського (Б. Крет), Базарського (Ф. Передерій), Чоповицького (І. Антоненко) райкомів КП(б)У, голів виконкомів Барашівської (В. Котюк), Коростишівської (А. Цендровський), Базарської (Н. Павленко), Чоповицької (М. Хорунова) райрад депутатів трудящих звернувся тогочасний лідер Компартії України М. Хрущов [10, с. 5—6]. Під час VII сесії Верховної Ради УРСР ініціативу привітав заступник голови Раднаркому УРСР Л. Корнієць [10, с. 7]. Народний рух, який розпочали житомирські колгоспники, тогочасний нарком охорони здоров'я УРСР І. Кононенко назвав "великою силою" [10, с. 20]. У наказі народного комісара охорони здоров'я УРСР від 3 липня 1945 р. № 1056 йшлося про те, що в червні 1945 р. на Житомирщині було проведено недільники з упорядкування медичних закладів, завдяки чому відремонтовано всі лікарні, поліклініки, 13 амбулаторій, 18 колгоспних пологових будинків та 53 інші медичні заклади області [10, с. 43]. Нарком ухвалив рішення про винесення подяк і нагородження місячними окладами керівників, які організували проведення заходу. У розпорядження завідувача Житомирського облздороввідділу Струєва було видано 60 цінних подарунків

для преміювання районних організацій, медичних працівників і найактивніших учасників недільників [10, с. 45]. У наказі також йшлося про виділення житомирянам 2,5 тис. м мануфактури, бібліотеки санітарної освіти, мікроскопа, іншої апаратури та медичного інструментарію [10, с. 45].

Ініціативу житомир'ян згодом було поширено й на інші галузі відбудови, зокрема впорядкування закладів народної освіти та культури.

Переконливі досягнення 4-ї п'ятирічки проаналізовано у працях В. Посисоєва [4], В. Валуєва [11], Ю. Геллера [12], обговорено на сторінках республіканського "Календаря-довідника на 1947 рік" [3]. В останньому, зокрема, наведено статистичні дані щодо виробництва найважливіших видів промислової продукції в УРСР станом на 1946 р.: чавун, сталь, прокат, кокс, вугілля, торф, залізна руда, електроенергія, магістральні паротяги, товарні вагони, трактори, складні молотарки, деревина, пиломатеріали, цемент, цегла, черепиця, вапно, гіпс, віконне скло, вози, цвяхи, металевий посуд, ліжка, меблі, бавовняні та вовняні тканини, верхній трикотаж, білизна, шкіряне взуття, панчішно-шкарпеткові вироби, м'ясо, ковбаси, тваринне масло, риба, хліб, спирт, пиво, сіль, цигарки, махорка [3, с. 232]. Показники подано в порівнянні з 1945 р., тож, простежуючи темпи їх зростання, можна говорити, що впродовж першого року 4-ї п'ятирічки виробництво перелічених товарів збільшилося від 110% (по позиції "пиломатеріали") до 491% (по позиції "трактори"). Окрім того, в довіднику йшлося про основні завдання відбудовчого періоду [3, с. 192—193], відродження підприємств металургійної галузі [3, с. 209], утворення "Правобережного Донбасу" (вугільного басейну в західних областях УРСР) [3, с. 210], енергетичних центрів УРСР [3, с. 210—211], будівництва Дніпропетровського автомобільного заводу ("ДАЗу") [3, с. 211], газопроводу Дашава — Київ тощо [3, с. 211—212].

До книги ввійшли ювілейні статті до 30-річчя встановлення радянської влади в Україні, присвячені досягненням у різноманітних галузях життя, зокрема діяльності Академії наук УРСР [3, с. 233—236], охороні здоров'я в республіці [3, с. 213], розвитку української радянської літератури [3, с. 240—242], театрального, образотворчого, музичного, кінематографічного мистецтва [3, с. 244—248], здобутки республіканської преси й видавничої справи [3, с. 243], зокрема на етапі повоєнної відбудови.

Читачі з обуренням сприймали інформацію про те, що гітлерівці викрали одну з найцінніших

в Європі нотних бібліотек, що зберігалися у Львівській опері, вивезли декорації й костюми з Київської опери на суму понад 1 млн крб, висадили в повітря 60 українських театрів [3, с. 244]. На кінець 1946 р. було відбудовано театральні приміщення в Миколаєві, Херсоні та Рівному [3, с. 244]. Тогочасний міністр освіти УРСР П. Тичина проаналізував здобутки уряду в галузі освіти, зосередившись на процесі відбудови навчальних закладів [3, с. 237—239].

В. Посисоєв, який зафіксував показники першого року п'ятирічки, зі свого боку, звертав увагу читачів на великий розмір території України в порівнянні з іншими країнами Європи, зіставну з Францією та вдвічі більшу за Іспанію й Туреччину кількість населення республіки, розмірковував над її багатствами розвіданих природних копалин [4, с. 5]. На його думку, Донецький басейн, разом із величезними запасами вугілля, має багатющі поклади різних солей, що становлять цінну сировину для хімічної промисловості. Окрім того, в республіці є великі поклади залізних і марганцевих руд, багатьох кольорових металів, вогнетривких і цементувальних глин, каоліну, що є важливою сировиною для важкої індустрії та будівельної промисловості [4, с. 5—6]. На цьому тлі відно в лювальні роботи ставали не тільки можливими, а й особливо мотивованими. Автор зазначав, що за короткий період, який минув після закінчення війни, було відбудовано: 146 основних і 420 середніх та дрібних шахт Донбасу, котрі забезпечили половину довоєнного видобутку вугілля; Зуївську, Штерівську, Дніпродзержинську, Харківську, Київську, Одеську та інші районні електростанції, завдяки чому потужність електростанцій республіки досягла 47% довоєнного рівня; відновлено роботу 43 шахт Криворізького залізрудного басейну, видобуток марганцевої руди в Нікопольському басейні, роботу 98 машинобудівельних заводів України [4, с. 7—8]. Водночас перший рік 4-ї п'ятирічки, на думку В. Посисоєва, став лише початком подальших звершень: попереду було будівництво нових домен і прокатних станів, технічне переозброєння велетнів радянської індустрії, зокрема "Запоріжсталі", яка, згідно з планом, мала стати основним постачальником сталевого листа для автопромисловості СРСР, заводів ім. Дзержинського та ім. Петровського [4, с. 9].

Згідно із законом про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства СРСР на 1946—1950 рр. було намічено перетворити на великий індустріальний центр

України м. Львів [4, с. 10]. У ньому мали працювати великі підприємства всесоюзного значення: автоскладальний завод зі славнозвісними "ЛАЗами", електроламповий завод, завод телеграфної та телефонної апаратури, скляний завод, трикожна й взуттєва фабрики [4, с. 10]. Уже в перший рік відбудови уряд приділяв велику увагу розвитку транспортної мережі в УРСР, будівництву в республіці залізниць і автомагістралей, зокрема в напрямку Північного Кавказу й Криму, розвитку супутнього транспортного машинобудування (паротяго- та вагонобудівництву, морському та річковому суднобудівництву) [4, с. 12].

Щодо візуальної фіксації досягнень першого року 4-ї п'ятирічки, то її збережено в зазначеному "Календарі-довідникові на 1947 рік". Видання було підписано до друку 14 грудня 1946 р., тож уміщені фото свідчать, що відзняті об'єкти щонайменше були відновлені чи зведені на кінець зазначеного року. Наприклад, на сторінках "Календаря..." було опубліковано фото відбудованих доменної печі № 3 "Комсомолка", що працювала на "Запоріжсталі" [3, с. 195], доменного цеху металургійного заводу ім. Сталіна [3, с. 193], нижньої камери шлюзу Дніпрогесу [3, с. 196], Старомаківського коксохімічного заводу [3, с. 196], піднятого з руїн красеня Хрещатика [3, с. 214], відновленого Будинку рад у м. Сталіно [3, с. 215], відбудованої середньої школи у м. Краснопіллі, що на Сумщині [3, с. 198]. На сторінки видання потрапили фото новобудов, зокрема знімок кубових батарей дистиляційного цеху Дрогобицького нафтового заводу № 2 [3, с. 197].

Аналізуючи досягнення перших двох років 4-ї п'ятирічки, В. Валуєв наголошував, що в УРСР відновлено довоєнну виробничу потужність Новокраматорського заводу ім. Орджонікідзе, який виробляв гірничо-металургійне устаткування; запрацював гігант республіканського паровозобудування — Ворошиловградський завод ім. Жовтневої революції; перші нові агрегати для електростанцій випустив Харківський турбогенераторний завод; у 1947 р. став до ладу конвеєр Харківського тракторного заводу; виробництво комбайнів поліпшеного типу "С-6" освоїв Запорізький завод "Комунар"; поновив випуск молотарок Харківський завод "Серп і Молот"; Маріупольський завод ім. Ілліча розпочав виробництво чотиривісних вагонів і цистерн; запрацювали заводи хімічного машинобудування: Сумський ім. Фрунзе та Київський "Більшовик" [11, с. 13]. Швидкими темпами було збудовано Дніпропетровський автомобільний завод і завод сільськогосподарського машинобудування у Львові

("Львівсільмаш") [11, с. 14]. У 1947 р. Київський мотоциклетний завод випустив понад тисячу малолітражних мотоциклів; у колгоспи й радгоспи СРСР почали надходити вітродвигуни Київського заводу ім. Артема; столичний завод "Арсенал" випустив першу партію плівкових фотоапаратів високої світлосили [11, с. 14].

Київ, попри його вилучення з процесу промислового будівництва, був потужним центром машино-, верстато- та приладобудування: станом на 1947 р. столиця виробляла редуктори для доменних печей, радіатори коксових батарей, газову апаратуру, прошивні машини для поліграфії, друкарські машинки, телефонні комутатори, складні геодезичні та контрольно-вимірювальні прилади, патефони [11, с. 14]. Великим досягненням 1947 р. став запуск найбільшого в СРСР трубопрокатного стану "Великий штифель" на Нікопольському трубному заводі. Стан виробляв затребувані нафтогазовою промисловістю суцільнокатані сталні труби з великим (до 350 мм) діаметром, що витримували тиск до 25 атмосфер [11, с. 18]. Одночасно розпочалося розроблення нафтогазових свердловин Прикарпаття, впродовж 1947 р. було збудовано 500-кілометрову трасу газопроводу Дашава — Київ, яким до столиці надходив прикарпатський газ [11, с. 17]. Упродовж двох років п'ятирічки було поновлено роботу 130 зі 159 довоєнних цукрових заводів в Україні [11, с. 19].

Оскільки у 1947 р. було скасовано карткову систему розподілу харчів, в УРСР було відкрито 8 тис. нових торговельних одиниць [11, с. 24]. Завдяки переходу до розгорнутої торгівлі за єдиними державними цінами відбулося зниження ринкових цін на продукти сільського господарства [11, с. 24].

Станом на 1947 р. в Україні було поновлено трамвайний та автобусний рухи у 22 містах, запущено тролейбусне сполучення у 5 містах, працювало 29 тис. шкіл, 650 шкіл фабрично-заводського навчання, 156 вишів, 300 науководослідних установ, 32 тис. клубів і масових бібліотек, 113 театрів, виходило 836 газет із разовим тиражем 4 млн примірників, а загальний тираж виданих в республіці книжок у 1946 р. становив 43 млн примірників проти 39 млн у 1940 р. [11, с. 24—25].

За твердженням Ю. Геллера, який досліджував соціалістичні здобутки в післявоєнній п'ятирічці [12], радянська економіка мала високі темпи накопичення додаткового продукту, отриманого з обігу й прибутку підприємств [12, с. 10]. Задля його збільшення застосовували принцип гос-

подарського розрахунку [12, с. 27]. Однак, на відміну від реформаторського госпрозрахунку О. Косигіна, повоєнний розрахунок сталінської доби розглядали як метод планового керівництва державними підприємствами, що "вимагає від кожного підприємства найбільш економного, найбільш раціонального ведення господарства в рамках встановленого плану виробництва, найефективнішого використання виділених йому державою засобів і коштів" [12, с. 27]. Отже, про економічну самостійність підприємств, безумовно, не йшлося.

Важливим напрямом повоєнної відбудови в УРСР була газифікація міст. Про це йшлося в розвідці кандидата технічних наук Є. Борзаковського [13]. Науковець солідаризувався з висловом Д. Менделєєва "газ — це паливо майбутнього" [13, с. 13] і зазначав: станом на 1946 р. газифікацією було охоплено 9 міст України, серед яких Львів, Дрогобич і Стрий, що споживали природний газ; Харків, Сталіно, Макіївка, Маріуполь, Одеса, Станіслав, що використовували штучний газ, здобутий із відходів коксохімічного виробництва [13, с. 3]. Запланована на 4-ту п'ятирічку газифікація Києва, за твердженням Є. Борзаковського, передбачала використання газу українського видобування з Дашавського родовища [13, с. 5]. Для подання палива у столицю будували зазначений газогін Дашава — Київ з пропускною здатністю 5,5 млн куб. м газу за добу. Станом на 1950 р. було заплановано газифікувати 51 тис. квартир киян, для чого містом проклали 154 км газових мереж високого тиску та 225 км газових мереж низького тиску [13, с. 5].

Головними будівельними майданчиками повоєнної України стали Дніпрогес, Донбас і Кривбас. Енергію Дніпрогесу споживали Запоріжжя, Сталіно, Макіївка, Ворошиловград, Маріуполь, Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Марганець, Нікополь та інші населені пункти України. Кожні 20 хвилин по лінії Запоріжжя — Нікополь — Кривий Ріг мчав електропоїзд [14, с. 23]. Слід зазначити, що до відбудови Дніпрогесу було залучено робітників, які зводили об'єкт наприкінці 1920-х рр. Про це йшлося у книзі "Вся країна відбудовує Дніпрогес" [14, с. 52—54]. Дописувачами стали безпосередні учасники, зокрема завідувач відділу Інституту енергетики АН УРСР А. Орловський [14, с. 19—22], начальник Управління Дніпробуду Ф. Логінов [14, с. 35—38], головний інженер Дніпробуду І. Кандалов [14, с. 39—42], інженер Ф. Вейтков [14, с. 26—29], бригадир монтажників цеху залізних конструкцій Й. Медведь [14,

с. 52—54], старший майстер бетонних робіт А. Горбенко [14, с. 54—56]. На адресу Дніпрогесу звідусіль відправляли потрібне устаткування: з Москви надійшли лампи освітлювання, Магнітогорська — 160 т металу різних марок, Владивостока — 7 тис. т цементу, уральського Свердловська — 2 бетономішалки, 10 електровібраторів, 2 верстати для різання заліза, Дніпропетровська — два вагони труб, металеві конструкції для мосту, цвяхи, дроти, тонни металу та цементу, Сталіно — метал, вугілля, цегла, будівельні матеріали, устаткування, Черкас і Чернігова — ешелон деревоматеріалів, Миколаїв та Херсона — харчі й загони добровольців-колгоспників на працю. Комсомольці київського заводу ім. Артема ініціювали збирання інструментів для дніпробудівців та відвантажили 3 тис. свердел, 200 різьборізів, 180 напилків, 200 розверток тощо [14, с. 59—60]. Працівники Дніпробуду закликали земляків приїхати на будівництво й допомогти відновити вкрай важливий для країни промисловий об'єкт [14, с. 47-51].

Про титанічну працю з відбудови Донбасу йшлося в усіх опрацьованих виданнях. Автор В. Климушев назвав Донбас "найважливішим трудовим фронтом нашої батьківщини" [15]. "Вугільній Україні" присвятив поезії С. Гордєєв [16, с. 7—44]. Співаючи гімн важкій фізичній праці людини, поет увіковічив постать шахтаря-забійника І. Синиці [14, с. 16—17].

Об'єднуючи сюжети відбудови Донбасу, Кривбасу та Дніпрогесу, яскраво відобразила героїчну працю радянських жінок Г. Береза [2]. Авторка зазначала, що за відсутності чоловіків у глибокі шахти Донбасу та Кривбасу спустилися

жінки [2, с. 21]. Знатною шахтаркою була Є. Карасьова, яка працювала у шахтарському забої ще в роки громадянської війни, а з початком повоєнної відбудови знову повернулася на робоче місце [2, с. 21]. Дружини працівників шахттресту "Макіїввугілля" виступили з ініціативою допомогти чоловікам підготувати підприємства до зими: працювали над впорядкуванням шахтних приміщень, їдалень, гуртожитків, клубів, лікарень, шкіл тощо [2, с. 23]. Гендітні дівчата виконували важку роботу на будівництві: наприклад, бригада каменярки Г. Макарової на Запоріжбуді виробляла 2—3 норми за зміну; бригада бетонярки П. Коробової на Дніпробуді впродовж 1947 р. виконала півтори річні норми; шліфувальниця Харківського заводу транспортного машинобудування М. Андронova за два роки виконала п'ятирічний план; робітниця Київської швейної фабрики ім. Горького О. Любимцева за 1 рік і 10 місяців виконала п'ятирічний план і виготовила одяг для 50 тис. осіб [2, с. 22].

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що в літературі відбудовчого змісту панував документалістський підхід, завдяки чому у книгах 1945—1948 рр. оприлюднено чимало важливих джерел (промов урядовців, різноманітних владних рішень, статистичних зведень, спогадів, епістолярію тощо). Окрім того, у республіканських виданнях повоєнної доби, присвячених відбудові індустріальних галузей УРСР, було застосовано принцип персоналізації у висвітленні історичних подій. Зазначену специфіку, на наш погляд, доцільно враховувати науковцям, які вивчають проблему повоєнного (1946—1950) відродження України.

Список бібліографічних посилань

1. Москатов П. Трудовий героїзм робітничого класу СРСР. Київ : Українське державне видавництво, 1945. 64 с.
2. Береза Г. Жінки Радянської країни. Київ: Українське видавництво політичної літератури, 1948. 36 с.
3. Календар-довідник на 1947 рік. [відп. ред. К. Дубина]. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1947. 296 с.
4. Посисоєв В. Економіка України в новій п'ятирічці. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1946. 16 с.
5. Про державну позику відбудови й розвитку народного господарства СРСР. На допомогу комісіям сприяння державному кредитові й ощадній справі та уповноваженим сільських рад. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1946. 16 с.
6. Вознесенський М. О. П'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства СРСР на 1946—1950 рр. Доповідь на Першій Сесії Верховної Ради СРСР 15 березня 1946 р. Київ : Радянська Україна, 1946. 66 с.
7. Вознесенський М. О. П'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства СРСР на 1946—1950 рр. Доповідь і прикінцеве слово на Першій Сесії Верховної Ради СРСР 15—18 березня 1946 р. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1946. 48 с.
8. Договір на соціалістичне змагання між трудящими м. Полтави і Кременчука на 1946 рік. Прийнято на партійно-господарському активі разом з стахановцями м. Полтави 21.ІІ.1946 року. Полтава, 1946. 6 с.
9. Зобов'язання трудящих Харкова в соціалістичному змаганні з Києвом і Дніпропетровськом по виконанню планів другого року четвертої п'ятирічки у відбудові та впорядкуванні міст / [відп. за вип. Швайченко]. Харків : Харківське книжково-газетне видавництво, 1947. 16 с.

10. Руками народу. Патріотичний почин житомирців / [під ред. Л. І. Медведя]. Київ : Державне медичне видавництво, 1945. 47 с.
11. Валуєв В. Народне господарство Української РСР за два роки післявоєнної сталінської п'ятирічки. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1948. 28 с.
12. Геллер Ю. Соціалістичне нагромадження в післявоєнній п'ятирічці. Київ : Українське видавництво політичної літератури, 1948. 32 с.
13. Борзаковский Е. И. Газификация городов УССР. Доклад на Республиканском совещании работников коммунально-жилищного хозяйства УССР. Киев : Министерство коммунального хозяйства УССР, 1946. 13 с.
14. Вся країна відбудовує Дніпрогес / [упор. Б. Ямпольський]. Київ ; Харків : Українське видавництво політичної літератури, 1946. 84 с.
15. Климушев В. Донбасс — важнейший трудовой фронт нашей Родины. Сталино : Сталинское областное книжно-газетное издательство, 1946. 24 с.
16. Гордеев С. Гимн труда. Стихи. Львов : Радянський письменник, 1947. 132 с.

Larysa Doiar,

PhD of Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the State Printing Archive of the Book Chamber of Ukraine

Industrial revival of the USSR in printed publications 1945—1948

The presented article raises the problem of bibliographic research. The conducted study corresponds to the list of scientific works planned for implementation in the State Scientific Institution "Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov" for the current year. The purpose of this article is to update the intelligence discourse on the study of various types of domestic printing, and the main task is to analyze the printed publications of the Ukrainian SSR of 1945—1948, dedicated to the issue of the post-war reconstruction of Soviet Ukraine. All the book prints used by the author are presented in the catalogs of the Book Chamber of Ukraine and highlight various aspects of the industrial revival of the Ukrainian SSR. This intelligence is written in accordance with the requirements of scientific methodology, is based on the principles of historicism, comprehensiveness and objectivity, applies general (description, analysis, synthesis, generalization, classification) and special (periodization, historical-comparative, content analysis) methods of scientific research. The scientific novelty of the presented work consists in the systematization and generalization of books published in the Ukrainian SSR in the second half of the 1940s. The result of the conducted research was an analysis of the process of post-war reconstruction of Ukraine, in particular: the place, role and significance of the republican economy in the all-Union plans of the 4th national economy are shown five-year plans, the organization of reconstruction processes was considered, the main factors and driving forces of industrial revival were highlighted, the peculiarities of the functioning of mechanisms of economic renewal were revealed, etc. The domestic literature of the post-war period is characterized by a documentary approach, due to which many important primary sources were made public in the printed books of the specified period, such as: speeches of high-ranking officials, various government decisions, statistical summaries, memoirs, correspondence, etc. In addition, republican publications dedicated to the reconstruction of the industrial sectors of the Ukrainian SSR use the principle of personalization in the coverage of historical events, which significantly expands the circle of their participants and enriches modern ideas about them. In general, so far little-used editions have been introduced into scientific circulation, the bibliographic description of which was compiled by specialists of the Book Chamber of Ukraine. The practical significance of the already obtained results lies in the possibility of their application in future studies.

Keywords: *printed editions of Ukraine; book printing; Ukrainian publishing house of political literature; five-year reconstruction plan; labor front; socialist competition*

References

1. Moskatov P. (1945). *Trudovyy heroyizm robotnychoho klasu SRSR*. Kyiv: Ukrayins'ke derzhavne vydavnytstvo.
2. Bereza H. (1948). *Zhinky Radyans'koyi krayiny*. Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
3. Dubyna K. [vidp. red.]. (1947). *Kalendar-dovidnyk na 1947 rik*. Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
4. Posysoyev V. (1946). *Ekonomika Ukrayiny v noviy p'yatyrichsi*. Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
5. *Pro derzhavnu pozyku vidbudovy y rozvytku narodnoho hospodarstva SRSR. Na dopomohu komisiyam spryannya derzhavnomu kredytoi y oshchadnyy spravi ta upovnovazhenyym rad.* (1946). Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
6. Voznesens'kyi M. O. (1946). *P'yatyrichnyy plan vidbudovy y rozvytku narodnoho hospodarstva SRSR na 1946—1950 rr. Dopovid' na Pershiy Sesiyy Verkhovnoyi Rady SRSR 15 bereznya 1946 r.* Kyiv: Radyans'ka Ukrayina.
7. Voznesens'kyi M. O. (1946). *P'yatyrichnyy plan vidbudovy yrozvytku narodnoho hospodarstva SRSR na 1946—1950 rr. Dopovid' i prykintseve slovo na Pershiy Sesiyy Verkhovnoyi Rady SRSR 15—18 bereznya 1946 r.* Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.

8. *Dohovir na sotsialistychne zmahannya mizh trudyashchymy m. Poltavy i Kremenchuka na 1946 rik.* (1946). Pryunyato na partiyno-hospodars'komu aktyvi razom z stakhanovtsyamy m. Poltavy 21.II.1946 roku.
9. Shvaychenko [vidp. za vyp.] (1947). *Zobov'yazannya trudyashchykh Kharkova v sotsialistychnomu zmahanni z Kyevom i Dnipropetrovkom po vykonan nyu planiv druhooho roku chetvertoyi p'yatyrichky u vidbudovi ta vporyadkuvanni mist.* Kharkiv: Kharkivs'ke knyzhkovo-hazetne vydavnytstvo.
10. Medved L. I. [pid red.]. (1945). *Rukamy narodu. Patriotychnyy pochyn zhytomyrsiv.* Kyiv: Derzhavne medychne vydavnytstvo.
11. Valuyev V. (1948). *Narodne hospodarstvo Ukrayinkoyi RSR za dva roky pislyavoyennoyi stalins'koyi p'yatyrichky.* Kyiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
12. Heller Yu. (1948). *Sotsialistychne nahromadzhennya v pislyavoyenniyy p'yatyrichtsi.* Kyiv: Ukrayin'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
13. Borzakovsky E. I. (1946). *Hazyfykatsyya horodov USSR. Doklad na Respublykanskom soveshchannyi rabotnykov kommunal'no-zhylyshchnoho khozyaystva USSR.* Kiev: Mynysterstvo kommunal'noho khozyaystva USSR.
14. B. Yampol's'kyu [upor.]. (1946). *Vsya krayina vidbudovuye Dniprohes.* Kyiv ; Kharkiv: Ukrayins'ke vydavnytstvo politychnoyi literatury.
15. Klymushev V. (1946). *Donbass — vazhneyshyy trudovoy front nashey Rodyny.* Stalyno: Stalynskoe oblastnoe knyzhno-hazetnoe yzdatel'stvo.
16. Hordeev S. (1947). *Hymn trudu. Stykhy.* L'vov: Radyans'kyu pys'mennyk.

Надійшла до редакції 14 жовтня 2024 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 050.48Український журнал(091)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.12(341).41-45

Наталія Лоцинська,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
старша наукова співробітниця
відділу інформаційно-комунікаційних технологій
Інституту інформаційних технологій НБУВ,
e-mail: loschynska@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6535-5863>

"Український журнал": 200 років від дня виходу у світ*

"Український журнал" виходив упродовж 1824—1825 рр. як своєрідне продовження "Українського вестника". Загалом побачило світ 48 номерів загальним тиражем 600 примірників. Видання не мало чіткого спрямування, відрізнялося дуже розмаїтою, навіть строкатою, тематикою. На його сторінках поєднувалися педагогічні, науково-літературні, етико-релігійні, етнографічні, мистецькі й історичні матеріали. Зокрема, знаходимо дописи про новітні філософські та наукові теорії, відкриття в різних галузях науки й техніки, матеріали з історії. Особливу увагу редколегія приділяла оглядам у царині мистецтва світу й України, етнографічним описам, відомостям про освіту на Слобожанщині, подіям громадського та культурного життя.

Редактором "Українського журналу" ректор Харківського університету спочатку призначив П. Гулака-Артемівського. Однак через слабе здоров'я він відмовився від посади, і його

замінили молодим ад'юнктом Харківського університету О. Склабовським: "Видавець журналу дотримувався просвітницької ідеології, прагнучи задовольнити потреби читача передусім в "корисному і приємному". Водночас зміст публікацій передбачав поширення романтичних і релігійно-містичних впливів у суспільстві. З журналом пов'язаний подальший розвиток вітчизняного літературознавства, критики, бібліографії" [5, с. 221].

У першому номері в колонці "От редактора" О. Склабовський зазначав: "Для жителя України как ни занимательны русские журналы, но они с большею охотою читали бы такие, что принадлежат собственно Украине" [6, с. 3]. І далі сформулював мету видання: "Главная цель украинского журнала есть распространение понятий о благочестии и христианских добродетелях, расширение вкуса к отечественной словесности и других искусств и наук" [6, с. 3]. Очевидним було

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2024. № 11. С. 51—52.